

PODKONÍ A ŽÁK

*Přihodich se jednu k tomu,
kdež nalezech v jednom domu
právě také v tůž hodinu
dva, jenž přišla pohostinu,
ana sedíta na pivě.
Tu učiništa poctivě,
oba právě bez meškánie
dašta mi milé vítanie.
A já, přiblíživ se k nima,
posadich se mezi nima,
jakož často v krčmě bývá,
křičéc: „Paní, nalí piva!“
Jechomť se v odplatu ctíti,
podávajíc sobě píti.
Poslúchajte tuto právě,
poviemť vám o jich postavě.*

*Z těch jeden člověk bieše mladý,
nejmieše známě brady,
na němž sukně šerá, umlená,
a k tomu kukla zelená;
ta také zedrána bieše.
Mošnu na hrdle jmieše,
v niž by vložil, což mu třeba,
mním, že knihy, také chleba.
Dešťky jmieše u pasu,
jakž jej viděch při tom času;*

*i jinú k tomu pripravú
vše bieše školskú postavú.*

*Druhý, ten se starší zdáše,
vždy sedě bradku súkáše,
na němž kabátec úzký, krátký,
a dosti zedrané šátky;
okasalý tak dvorně,
k tomuť bieše obut v škorně;
tyť biechu drahně povětšely,
avšak okolo děr cěly,
skrzě něž viděti nohy.
A také bieše vpal ostrohy,
točenku jmaje na hlavě.
Tak, jakž jej sezřech právě,
jistěť mi se dvořák zdieše;
hřbelce za pasem jmějěše.*

*Ten mluvieše, hrdě sedě,
na své špice pyšně hledě,
řka: „Nenie v světě toho,
ani kto má zbožie tak mnoho,
bych chtěl jeho zbožie vzieti
a dvora se odpověděti.
Neb jest tu tolik utěšenie!
V světě ten jeden nenie,
když by dvořenie okusil,
věčně by dvořiti musil.
Ktož mi o lepšiem bydlu praví,
každý se ve lži ostaví.“*

*Dotud mluvě ústa trudi,
až žáka na sě vzbudi.
Ten mu k tomu odpovědě
a řka: „Já to dobře vědě
a tomu já také věři,
že páni i také rytieři,
tiť u dvora dobrú mají,
i bohatí, to já znají.
Ale nebožátka chudí!
Div, že se jim neostudí
pro zlé bydlo jich dvořenie,
neb již větší psoty nenie;
tiť se chodiec psotú klonie
A nad to pak vy, podknie,
vy ze všech najhorší máte,
kromě že sě v tom neznáte.
Byšte se chtěli poznati,
svú psotu popsati dáti,
což vy jí máte, podknie:
v světě věčie psoty nenie,
než vy ji trpíte dobrovolně.
Ale naše bydlo školnie,
toť já tobě pravím hole,
tuť je ve všem pravá zvóle,
i od pitie i od jedenie,
v ničemž nedostatku nenie.
Myť netrpíme nikdy hladu.
Když již tovařišie sadú,
tuť já dosáhna úkrucha,
nenie partéka tak sucha,
bych já nerozmočil jíchú,*

tiem lekuje svému břichu;
i budeme dobře syti.
K tomu máme dosti píti
pítie ctného do nerody;
často také vody
napijemy se pro zdravie,
neb jest velmi dobra hlavě.
Ba, od ztravyť sě mámy pyšně,
masa, kúr dosti přelišně
toť jest na každé posviecenie,
v ničemž nedostatka nenie:
když to koli u nás bývá,
mámy přeliš dosti piva.
Ale vám miesto sniedanie
dadie políček za ranie.
Však ste jedno za ranie syti,
bývajíce vždycky biti.
Miesto jedenie oběda
kyjevá rána přisedá.“

A když žák přesta mluvenie,
dvořák vecě. “Toho nenie!“
Okřiče se naň hněvivě
a řka: „Žáku, mluvíš křivě,
bychom byli hladoviti
u dvora a kyjem biti.
Ach, přehubená partéko,
i co jest tobě řeči této
o nás mluviti třeba,
sám nejsa nikdy syt chleba?
Co dobrého do vás, žáci?“

Však ste vy hubení žebráci,
jenž tečete dóm od domu,
hekajíce a chtiece tomu,
by vám dali jíchy mastné.
Auvech, vaše bydlo strastné!
Tuť vám dadie partéku režnú
a s tiem vás pesky vyženú.
Pakli již na vaše šťastie
vám dadie v některém miestě
jíchy nemastné a málo,
vej, kak se vám dobře stalo!
Již se vše zdálo po vóli.
tiem pak běžíte do školy
a to s velmi dobrou myslí,
mniec, byšte na hody přišli.
Tuť vás pak starší omýtie,
i chléb i jíchu vám vzchytie
a to všecko zjedie sami
Jmúť se vás bíti metlami,
budúť se nad vámi mstítie
hněvy, nejsúc dobře syti.
Ach, toť vám psota nehovie!
Slýchalt' sem dávné příslovie,
žeť žákóm draho vařeníe.
Protož ty nechaj svářeníe
se mnú, nebť já také vědě
pravítie o vašiej biedě,
což vy jé máte, žáci.
Ale my, panici dvořáci,
když již za stolem sedem,
inhd na se lúčiemy chlebem,

*myť nic nešetřímy toho,
neb ho máme přieliš mnoho.
Tuť nám dadie jésti dosti.*

*Pakliže pro jiné hosti
nás kuchaři zapomanú,
in的角度 já od stola vstanu
i běžím tam sám k kuchyni:
dadieť mi dosti zvěřiny-
pakli nenie, ale kaše.
Toť jest všě útěcha náše,
žeť jé ukydá druh druha
a tudy nás mine túha.
Někdy se vladař v mě vpeří
a mě svú holí udeří
v pleci nebo v hlavu ranú.
In的角度 já odběhnu v stranu,
tohoť nikakž nenechaji,
od mateřet' mu nalaji:
kromě leč by byla hlucha,
tožť jěj nepovzní u ucha.
Když pak bude po večerí,
což nás koli dvorské sběři,
béřemy se dolóv s hradu
a netrpiece v ničemž hladu.
Ale vy, žáci nebožátka,
ach, že vás jest vaše matka,
těžcě nosivši v životě,
přirodila k takěj psotě!
Já se tomu velmi divi,
že ste jedno bitím živi.*

Však vás za obyčej tepú,
jednak burcují, jednak svlekú,
vymyšľujíc muky nové,
o vy kazieci metly březové.”
Netaže toho dořeci,
žák se chtieše hněvy ztėci
a řka: ”Vy, podkoní hubení,
však ste vy tak zahubeni!
V vás jsú zakrsaly kosti,
pro psotu nemohúc rósti.
Kdyžs mne nechtěl zbaviti,
již chci z knih o tom praviti,
což já o vás psáno mám.
Když jeden jel cestú sám,
hodného pacholka ptaje,
podkonie sobě nemaje,
tuť se jemu črt pokázal,
inhead mu se přikázal
i slúžil mu k jeho vóli.
Což jedno rozkázal koli,
v tom nikdy nebyl rozpačen
avšak často za vrch vláčen.
To on všecko trpěl míle
až právě do jedné chvíle,
když se tak povětřie zrudí,
hroznú slotu s deščem zbudi,
o němž jest strach pověděti.
Ščastný, ktož mohl useděti
toho nečasu pod střechú.
Črtu nebieše do smiechu,
ano s něho šaty berú,

kuklu i pláště s hrdla derú
podlé obyčeje i práva,
jako se i dnes třepačkám stává.
Opět vše téhož času slunce pokáza svú krásu,
pusti svóy poprslek jasný;
by čas horký, velmi krásný.
Tuž panoše každý zvlášče
pacholku podává pláště
a plášč mokr a pln dešče!
Tuť se tepruv črtu stešče.
I zěvi se pánu svému
a takto povědě jemu:
Tutoť mého bydla nenie.
Beruť, pane, odpuščenje.
Jižť sem dobře zkusil toho,
žeť mají zlého bydla mnoho
třepačky: kudyž se obrátie,
vždycky v psotě chvíli krátie.
Viece mluvíti nerodě,
inhd se kamosi podě.
Vyprnu se jim všem z očí,
jedne ze se vicher zatoči.
Čím ty se pak chceš chlubití?
Vidíš, že črt nechtěl třepačků býti.
Toť jest dosti znamenie,
že horšieho bydla nenie,
než vy je máte, přepačky.
Ale já, když sedím s žáčky,
toť bez chluby chci pověděti,
tuť sú mnohé městské děti,
jenž jsú také pod mú stáží:

tyť já všecky metlú káži
a sám se pak bitie zhojím.
V svátek se jeho nic nebojím.
A když přijde čas postný,
mně vděčný a velmi radostný,
o němž jest dlúhé pravenie,
co mám tehdy utěšenie!
Když já již budu na poli,
ano všecko po méj vóli,
neviem nic o chudobě,
sem sám dobrovolem sobě.
Jakžkoli přídu ke vsi,
injed bojuji se psy,
an každý přeč běží, skolí,
a já jej ranil svú holí.
Jakž mě náhle sedlky zočie,
injed ke mně přiskočie,
neučinieť k tomu léně,
padnú na svoji koleně,
mé obrázky čelují
a mě dařiti slibují,
tepúce se v prsi náramně,
tiežíc, co bych ráčil, na mně.
Já já za vajce poproši,
anať injed běží k koši
i po všech se hřadách zplazí
a kde které hniezdo zlazí,
ve všech kútiech pilně hledá,
mněť vždy práznu jíti nedá.
Pak odtad pójdu s radostí
a nabrav již vajec dosti.

*A kdež se naměte slepice,
hus neb která kačice,
když já ji popadnu koli,
těj jest vždy jíti do školy.
A sedlák se chce hořem vstěci
však mi nesmie nice řeči-
ani protivného slova,
boje se póhonu do Pasova.
My žáci i také kněžie,
kamž koli po světě běžie,
toť, vedě, malá věc nenie,
nebojíme se oběšenie.
Ale vy, hubené panošky,
vy nejste bezpečni trošky;
vy strachy zdrástíte kčici
jedúc mimo šibenici.
Vám se třeba ohlédati
a před sebú se žehnati,
neb jest pilně třeba toho.”*

*Dvořák se rozhněva z toho
a řka: "Mizero nevlídná,
k čemu tobě ta řeč nesklidná?
Však ty za pléšku nestojíš,
nebs huben, metly se bojíš
a jsi živ na světě sotně,
obcházěje se robotně.
Ty se robotně obchodíš,
a ktomu v zlých šatech chodíš;
ale toť hanba nenie v školském běhu.
Kterak pak o tvém noclehu?*

*Ty ležeš na kamnách nyní,
ale až bude ondy zimě,
inhd se o to s tebu svadie
a na kamnať viac nedadie.
Ješče bude tobě blazě,
dadie-liť léci na podlazě.
Tu ležíš dosti neměkce,
zimú se třasa a zuby ščekce.
A k tomu vstanie rané!
Když se pak na tě dostane
vše školská pracná třieda,
tepruv tobě bude běda.
Když ty již dieš, že prost budeš,
toho nikoli nezbudeš.
Tu tobě vše zpósobiti,
školu mésti i ztopiti,
ničehož nic neminúti.
A kde pak odpočinúti
a léhaje velmi tvrdě?
Ale jáť se mám od toho hrdě.
By ty viděl mú posteli,
když já sobě slámy nasteli!
Tuť já ležím v pokoji.
Častokrát také pospím v hnoji.
Toho já nečiním pro jiné,
kromě kdyžť deščem zmoknu jediné,
aby mé rúcho zsechlo k jitru.
Toť já vstana pěkně vytru,
aby na mně stálo čistě.
Toť já tobě pravi jistě,
žeť se mne chlapi velmi bojé,*

kadyž chodie nebo stojé,
pokorněť mi sě klanějí,
vežde: "Vítaj, paniče!" ,dějí.
Sedláciť přēde mnú sršie
i také slepice pršie,
s nimiž já mám hroznú útěchu:
kterěž dosáhnu do měchu,
tať sě viec nepozná zasě,
sniemť ji s tovařiši v kvasě.
Toť také pravil neskrytě,
žeť nemám péče na bitie;
na tomť bych mohl přisiecí,
že v tomto cělém měsieci
nejsem já bit pro mú vinu,
kromě vyjmúc jedínú,
leč kdy z klamu po hlavici,
neb za vrch, nebo po líci.
V tom já nice pána nevini,
neb on to vše z klamu činí.
Mám pána po všiej svéj vóli;
dať mi, což poprosím koli;
máť mi nový kabát dáti,
netáhneť jeho jedne zedrati.
Což mi sě pak nedostává,
když mi jedno hlava zdráva?
Však již netrpím psoty viece.
Ale však, pravdu praviece,
já z mladu na svéj hlavici
nosil sem těžkú přilbici,
doniž sem ryněřem byl.
Ale již sem já té psoty zbyl.

V tom' sě pochlubiti mohu
a z toho děkuji Bohu,
žeť sem tak velmi povýšen,
všěm žákóm mohu býti pyšen.
Sám však znamenaj cti této:
sem podkoním sedné léto
a k tomu mám dobrú náději
a to jistě řeci směji: netáhneť mój pán dluhóv zbýti,
měť chc střelcem učiniti.
Pakt' neponesu tlumoka,
ano samostřiel u boka
a k tomu sukně čistá,
na niež haklíkóv na tři sta.
Kdež budu v nenámém kraji,
měť vežde za pána mají.
Protož, huben sagitáři,
i kacít' sú tvoji sváři?
Proti mně viec nerod' mluviti,
nebt' jest věčně ve psí býti.
Vám jest přísúzena psota,
byšte ji měli do života.”

Žáku to bieše protivno;
vecě: ”Jest mi velmi divno
hrdú řeč slyšě od tebe.
I zda sám již neznáš sebe?
Vy, třěpačky nebožátka,
toť vám nikdy nenie svátka.
Všaks ty hubená satrapa!
Čím chceš lepší býti chlapa,
na každý den hnój kydaje

a k lepšiemu čáky nemaje?
Ty sě nevrovnáš žáku,
neb my mámy lepši čáku,
ne jako vy, chlapi hlúpi.
Z žákóvt' bývají biskupi
komuž toho Bóh popřěje,
v němž jest má dobrá náděje.
Prodlí-liť mi Bóh zdravie,
až bude o světiem Václavě,
ještoť již daleko nenie,
přijmuť já prvé svěcenie.
Inhed sobě pleš proholi,
a kto mi překazí koli,
tomuť bude nelžě zbýti,
vždyť mu jest pohnánu býti.
Zaplatíť mi to dosti drazě,
pojéť se mnú calet v Pražě.
Což mi pak bude škoditi,
když já již budu choditi
hrdě v mešném rúše zlatém,
jsa kněžem neb prelátem,
když já budu v kostele,
a ty stojíš jako tele
v svém zedraném rúše letně,
na mě smieš hleděti setně?
Protož, nebožtíku lichý,
raziť to: ostavuj sě pýchy
a se mnú nechaj sváření.
Však vidíš, že statka nenie.
Ješčeť nad to věrně pravi:
chceš-li prodlenie svému zdraví,

*nebudiž viac dvořskú chasú-
tak snad prodlíš svého času.
Jinak zhyneš na živoťě,
nebt' nenie koncě vašiej psotě,
anižt' jesti lepšie čáka.
Protož razi, u sedláka
přistati v dobréj dědině,
zda tě tady psota mine.
Tu tepa v hlavu pšenici
obráníš se šibenici.”*

*A když žák svú řeč vylíči,
dvořák se inhed vstýči,
hněvivě naň třasa hlavú,
hrozě jemu rukú pravú,
řka: ”Jižt' nepřezřím toho déle,
byť pak bylo i v kostele.
Mluvíš na mě, ještoť nenie.
I zda již úfáš v své svěcenie?
Dřiev než dočakáš plešě,
budeš ty utopen v měše,
jakož se i jiným děje.
I v tom-li jest tvá náděje?
Dřiev než ty budeš prelátem,
spieše ješče budeš katem.
Neb najviec biřici, kati,
vše bývají literáti.
Téhož ty také nezbudeš,
po maléj chvíli katem budeš.
Ješčet' věrně razi tobě:
přizří, již jest čas, o sobě,*

*a já z dobrých lidí pomoci
řemeslať chci dopomoci.
Tudy něčso psoty pozbudeš
a potom oběšen budeš.”*

*To řek, ruku naň opřeže
a žák ho k sobě za vrch dosěže,
k tomu jej v hlavu udeří.
Tak se druh v druha vpeří
za vrch tak nelítostivě,
druh druhu hlavu křivě.
K tomu pohlavci suší
pleskají okolo uší.
Tak zároveň bez rozpači
druh druhu pod se tlačí;
hrozný hřmet jde o podlahu,
i sen i on búchá hlavú,
nepoddada se druh druhu.
Rvášta se chvíli tak dlúhú,
drúce sobě ústa rózno,
až mě by hleděti hrozno.
Nechtě se dívati tomu,
brach se přeč z toho domu,
ana se za vrch vláčíta.
Rujtaž se, dokud ráčíta!*

*Toť jest krčemná příhoda,
neb se pivo pie a ne voda.
Dnes, ktož rád do krčmy chodí,
častokrát se jemu přihodí,
žeť zvie příhody nekaké*

*a k tomu noviny také.
Mnohémuť sě tak zračí,
najviec, ktož sě tam omračí,
žeť má doma co praviti.
Avšak sě je lépe zbaviti
a v noci, jakž čas jest, spáti,
a doma novin dočakati.*